

VSEBINA
NAČRTOVANJE

NAMEN - CILJ

DIDAKTIČNA
SREDSTVA

OSNOVNI DIDAKTIČNI
PRISTOPI

IZVAJANJE

DIDAKTIČNO
OKOLJE

OBLIKOVANJE
VERIFIKACIJA

ČAS
VREDNOTENJE

METODIČNI
POSTOPKI

REZULTAT : CILJ

Slika prikazuje izpopolnjen i.p., ker vsebuje vse sestavine. Subjekti i.p. so učenci in učitelji. Temeljni razlog zaradi katerega pride do i.p. so nameni, ki se pojavljajo kot cilji. **Strukturni del** procesa so nameni, cilji, vsebina, did. sredstva, did. okolje, čas. Strukturni del procesa se kaže kot izobraževalni program. **Dinamični del** i.p. sestavlja načrtovanje, izvajanje, verifikacija in vrednotenje. Skozi te faze namen uresničimo v cilju. Sredina predstavlja tisto kar učitelj v i.p. prispeva in sooblikuje. To so osnovni did. pristopi, oblikovanje (artikulacija), metodični postopki.

KURIKULUM

Lat. *curriculum* = gibanje skozi proces, hod, tok. V prenesenem pomenu pomeni potek i.p.. Kurikulum ni samo učni načrt ali didaktika v celoti, ampak je samo del didaktike (eden od did. pojavov). Kurikulum je struktura (program) in proces (dogajanje). Zaprt kurikulum (slika zgoraj) vsebuje vse sestavine in je natančno opredeljen. Odprt kurikulum ne vsebuje vseh sestavin (navadno imajo samo cilje in vsebino) in je splošno opredeljen.

CILJI

TELEOLOŠKE
DIMENZIJE

CILJ

ONTOLOŠKE
DIMENZIJE

DIDAKTIČNE
DIMENZIJE

SNOVNA,
VREDNOSTNA

PROCESNA

STORILNOSTNA

Vsak i.p. je intencionalen (nameren). Intencionalnost se na ravni konkretnega i.p. kaže v cilju. Vsak i.p. ima jasno postavljene cilje. Danes se v svetu uveljavlja izobraževalna-ciljna usmerjenost šole, kljub mnogim kritikam. Izobraževalno-ciljna usmerjenost se kaže v tem, da i.p. izhaja iz cilja in je v cilj usmerjen. Problem je v tem, da je tako usmerjen i.p. relativno zaprt, od zunaj določen in učencem vsiljen (ker ne izhaja iz učenca). Cilj vsebuje teleološke, ontološke in didaktične dimenzije.

Teleološka dimenzija predstavlja vizijo cilja. To je nek daljni namen, ki se uresničuje skozi daljše časovno obdobje, tudi ko se šolanje že konča. Šola mora biti skladna s teleološko dimenzijo.

Ontološka dimenzija pomeni, da je cilj vedno izpeljan iz individualnih in družbenih interesov. V cilju moramo primarno upoštevati razvojne potrebe, interese in možnosti učencev. Demokratične družbe to vedno bolj omogočajo in spodbujajo. Širša raven ciljev se oblikuje v globalni družbi, kjer izobraževanje poteka in se uredi na ravni šolskega sistema (javna šola). Pri zasebnih šolah dimenzije ciljev določa tisto področje, ki je šolo ustanovilo.

Na ravni procesa se nahajajo **didaktične dimenzije**. Vsak cilj je do neke mere **snovno in vrednostno** opredeljen. Učitelj mora poznati vsebino in vrednost cilja, kot tudi kategorialnost cilja. S kategorialnega vidika so cilji kognitivni (spoznavni), afektivni (vzgojni) in psihomotorni (gibalni). Ta tri področja se neprej delijo na več stopenj. Od cilja na najenostavnejši ravni, do najvišjega cilja, ki naj bi ga človek v svojem razvoju dosegel (ustvarjalnost). Učitelj vodi učenca od namena k cilju. Zato mu mora biti zelo jasno, kaj je to, kar naj bi učenci dosegli in osvojili. Če i.p. nima jasnega cilja, če učitelju cilj ni jasen, potem končno tudi i.p. ne obvlada. Cilj predstavlja pomemben regulativni vidik, ki uravnava pomembnejšo snov od manjpomembnejše in zakaj.

Procesni vidik cilja pomeni neko dinamičnost. To pomeni, da cilj dosegamo postopoma in ko ga uresničimo si zopet postavimo nov cilj, ki je v kontekstu s prejšnjim. V i.p. se ta procesnost kaže kot *periodizacija*¹ ciljev skozi neko določeno obdobje šolanja. V OŠ je cilj periodiziran

¹ 1 perioda = doba, obdobje, po katerem se kak pojav navadno redno pojavlja

od prvega do osmega razreda (cilj je časovno procesno razporejen). S *transverzalno*² *zveznostjo ciljev* pa v i.p. zagotovimo, da se predhodni cilji nadaljujejo v nadaljne cilje (ni prelomov) in da so cilji prečno integrirani (povezovanje ciljev različnih predmetnih oz. izobraževalnih področij).

Učenci v i.p. razvijajo in oblikujejo svojo podobo sveta. Razvijajo se tudi sposobnosti, uvideti, razumeti, dojemati, spoznavati in vplivati na podobo sveta. Iz didaktičnih in psiholoških razlogov učenci lažje spoznavajo podobo sveta po delih. Vendar naj bi končno podobo sveta spoznali kot celoto.

Storilnostni vidik ciljev nam pove ali so cilji obvezni, možni (neobvezni), zaželjeni (s strani učencev). Izobraževalni programi imajo navadno opredeljene obvezne cilje (standardni dosežki), ki naj bi jih dosegli vsi učenci. To zagotavlja veljavnost in primerljivost znanja ne glede na to, kje je pridobljeno. Vse OŠ v Sloveniji imajo enako formalno vrednost i.p., čeprav se po kvaliteti razlikujejo. Problem nastane, kadar cilj zamenjamo s čisto konkretnimi dejstvi. To se zgodi, kadar cilje prenasitimo s posamičnimi, podrobnimi in finimi znanji. S tem imajo ožji pomen kot obče osvojeni cilji. Učenec lahko spozna pesniško literarno zvrst na različnih pesmih. Kadar se učenci naučijo isto pesem, si učitelj ne sme misliti, da je učence že naučil pesniško literarno zvrst v kateri je pesem napisana. Učenci lahko usvojijo veliko matematičnega znanja, vendar matematike sploh ne obvladajo. Pri zgodovini lahko poznajo veliko letnic in imen, vendar nimajo predstave o zgodovinskem razvoju. Učitelj mora storilnostno dimenzijo poznati, da bo učence lahko kvalitetno in primerno obremenjeval. Praviloma so standardni cilji pomembni tako z vidika področja na katerega se nanašajo, kot z vidika posameznikovega razvoja in družbe. Na ravni sistema so po izoblikovanosti cilji globalni (končni), vmes so etapni in na ravni neposrednega pouka operativni. O operativnih ciljnih govorimo takrat kadar so evidentni³, merljivi in preverljivi. Kakovostno višji cilji so manj neposredno evidentni, težje merljivi in preverljivi. Učitelj matematike lažje ugotovi ali učenec zna naštetih pet obrazcev in težje če jih razume. Težje je ugotoviti zgodovinsko razmišljanje nekega učenca, kot posamezna imena in datume. Učitelji velikokrat učence obremenjujejo z veliko količino dejstev in podatkov, ker so te informacije bolj preverljive.

VSEBINA⁴

V didaktično-kategorialnem smislu nam vsebina pove, da:

1. ni cilj sama na sebi
2. je objekt aktivnosti učiteljev in učencev
3. je sredstvo za doseganje ciljev
4. je sestavina ciljev

Z vsebino sprožamo določene aktivnosti, s katerimi bomo dosegli cilje. Vsebina je sredstvo za doseganje cilja in tudi sestavina ciljev (ciljna vrednost vsebine). Kadar je vsebina sredstvo za doseganje ciljev ima funkcijsko ciljno vrednost. To je takrat, kadar učenci berejo neko besedilo ne zato, da bi vsebino razumeli, ampak da bi se naučili brati. Vsebina je sestavina

² transversalen = prečen, počezen

³ evidenten – razumljiv, pojmljiv brez dodatnih podatkov; jasen, očiten

⁴ O vsebini preberi v *Sodobni pedagogiki* Strmčnikove razprave, ki govorijo o tem, da je vsebina elementarna, splošna, fundemantalna in reprezentativna in kaj to konkretno pomeni.

cilja, kadar se morajo učenci pri domači književnosti zaradi narodnostne in zgodovinske pomembnosti naučiti Prešernovo pesmico 'O Vrba'. Vsebina ima neposredno ciljno vrednost – je sestavina ciljev. Kadar učitelj z isto pesmico učencem prikaže obliko soneta in njegove značilnosti, postane vsebina didaktično sredstvo za doseganje nekega cilja. S tem vsebina ni razvrednotena, še vedno ima značaj nosilne sestavine i.p.. Brez vsebine bi bil i.p. votel. Med vsebino in ciljem obstaja dialektična zveza in tvorita svojevrstno celoto. Paziti moramo, da vsebina kot materialna sestavina ne zakrije ciljev. V cilju je v ospredju predvsem namen. V vsebini pa je v ospredju sredstvo. Učitelj se velikokrat sprašuje, kaj bomo sedaj obravnavali? To ni primarno vprašanje. Primarno vprašanje je zakaj in čemu bomo nekaj obravnavali in potem kaj? Ali zato, da se učenci naučijo brati, ali da bodo ob branju uživali, ali da se bodo naučili besedilo, ali preprosto zato, ker nimamo kaj drugega delati.

Vsebino izbiramo po določenih kriterijih. Je vedno reprezentativni izbor z določenega področja, ki ga vsebuje vzgojno-izobraževalni program. Kriteriji za izbor vsebine so **splošni** (znanstveni, strokovni, družbeni in antropološki) in **posebni** (pedagoški, psihološki in didaktični).

Splošni kriteriji

Splošni kriteriji so vedno urejeni na globalni ravni, na ravni sistema. V izobraževalnem programu je vsebina že usklajena s splošnimi kriteriji. Dokončni izbor kriterijev pa vendarle opravi učitelj sam, zato mora te kriterije poznati.

1. znanstveni

Vsaka vsebina mora biti znanstveno nesporna, tako v informativnem kot metodološkem pogledu. Vsebovati mora znanstveno veljavne sestavine, ne sme biti dogmatska, ampak metodološko znanstvena. Vsebovatu mora ključne, bistvene, jederne, nosilne sestavine področja, ki ga vsebina predstavlja.

2. strokovni

Strokovnost vsebine se kaže na praktični ravni (v OŠ ne toliko kot v nadaljnjem izobraževanju).

3. družbeni

Družbenost vsebine se kaže v skladnosti z družbeni usmeritvami in značilnostmi (predvsem iz idejno, etičnega, moralnega in nazorskega vidika).

4. antropološki

Vsebina mora biti primerna učencem. Zadovoljevati mora njihove zahteve, potrebe in zmožnosti.

Posebni kriteriji

1. pedagoški

2. psihološki

3. didaktični

Vsebina mora biti skladna s cilji, ujemati se mora s trenutnimi interesi in motivacijo učencev, ustrežna naj bo tako v spoznavnem (dojemljivo) kot fizičnem (dostopnost vira in nosilca) smislu, da jo učitelj lahko operativira na manjše dele in oblikuje v didaktične oblike. Obstoječi učni načrt in učbeniki so učitelju v pomoč. Učitelj mora biti do učnega načrta suveren. To pomeni, da je do njega kritičen in ga prilagaja konkretnim razmeram. Pravtako se vse kar je v učbeniku navedeno ne prilega vsakršnim in posamičnim specifičnim razmeram. Naloga učitelja je, da v tej ponujeni snovi izbere tisto, kar je za njegove razmere najustreznejše. V tem smislu mora biti suveren do vsebine tudi v širšem didaktičnem smislu. To pomeni, da jo obvlada z vseh vidikov, jo upa, zmore in zna prilagoditi konkretnim razmeram.

DIDAKTIČNA SREDSTVA IN OKOLJE

DIDAKTIČNA SREDSTVA

DIDAKTIČNO OKOLJE

NARAVNO
DRUŽBENO
ŠOLSKO

DIDAKTIČNA SREDSTVA

POMAGALA, ORODJA
PRENAŠALCI
VIRI

VRSTE SREDSTEV

VIZUALNA
AUDITIVNA
AUDIO-VIZUALNA
MULTIMEDIJSKA

Didaktična sredstva zajemajo dva kompleksa: **didaktično okolje** in **didaktična sredstva** (pomagala). Didaktično okolje je prostor, čas in vsi objekti kjer i.p. izvajamo. Ločimo naravno, družbeno in šolsko okolje.

Naravno okolje predstavljajo npr. biotopi⁵, naravne znamenitosti, ki jih vključujemo v i.p. in si jih ogledamo preko ekskurzij, izletov in učnih sprehodov.

Družbeno okolje predstavljajo družbeni objekti, ki so uporabni v didaktične namene.

Šolsko okolje predstavljajo vsi šolski objekti in stavbe v katerih se izvaja i.p. (učilnice, kabineti, delavnice, knjižnice, telovadnice, šolski vrtovi, vinogradi, njive...).

Didaktična sredstva delimo na pomagala (orodja), prenašalce in vire.

Pomagala (orodja) na služijo za obravnavo in obdelavo določene problematike, ki jo obravnavamo.

5 Prostor, v katerem živijo živali in rastline v enakih življenjskih razmerah; življenjski prostor.

S pomočjo **prenašalcev** prenašamo informacije (knjige, table, grafoskopi...).

Viri so pomagala, ki vsebujejo informacijo. Informacija je lastnost tega sredstva in ne da je vložena v to sredstvo. Računalnik ali TV nista vir, ampak prenosnika in pomagali. Lahko pa se zgodi, da učitelj računalnik in TV spremeni v vir: nekaj je res, ker sem to videl na računalniku ali TV. Vir kot tak nam nudi dokaz, sredstvo (računalnik ali TV) pa pripomore, da dokaz približamo učencu.

Didaktična sredstva ločimo na **vrste sredstev** glede na to, kakšne vrste čutnih dražljajev nam didaktična sredstva ustvarjajo.

Vizualna sredstva prevladujejo, saj 80% vsega kar čutno zaznamo, zaznamo vidno. Posredujejo nam vidne dražljaje (tabla, grafoskop, zemljevidi, slike...)

Auditivna sredstva ustvarjajo slušne čutne dražljaje (govor, vse vrste nosilcev zvokov).

Audio-vizualna sredstva nam poleg zvoka predvajajo tudi gibljivo sliko.

Multimedijska didaktična sredstva (navadno je to računalnik) nam hkrati posredujejo gibljivo sliko, zvok ali govor in interaktivni pogovor (računalnik se pogovarja z uporabnikom).